

SPIS TREŚCI

I. Wstęp	5
1. Założenia i cel	5
2. Relatywizm kategorii składniowych a systematyka zmian	9
3. Struktury ciągle i nieciągle	11
4. Plan opisu	13
II. Związek główny podmiotu z orzeczeniem	15
1. Podmiot	15
1.1. Część mowy	15
1.2.1. Wahanie co do zgody osoby	16
1.2.2. Wahanie semantyczne co do zgody rodzaju	18
1.3. Podmiot określony ilościowo i jego związek z formą orzeczenia	19
1.3.1. Podmiot szeregowy	20
1.3.2. Podmiot zbiorowy	20
1.3.3. Podmiot określony ilościowo w grupie z przydawką	20
1.4. Przypadek podmiotu określonego ilościowo	21
1.5. Podmiot w dopełniaczu	22
1.6. Opozycja mianownik: dopełniacz w zdaniach zaprzeczonych i ograniczających istnienie	24
1.6.1. Zdania zaprzeczone	24
1.6.2. Zdania o ograniczonym istnieniu	27
1.7. Zdanie bez podmiotu	27
1.7.1. Pierwsze zdania bezpodmiotowe z podmiotem domyślnym i dotyczącym zjawisk	28
1.7.2. Bezpodmiotowe zdania semantycznie określone: o człowieku	29
1.7.2.1. Bezpodmiotowe zdania z 3. lub 2. os.l.p. orzeczenia — o uogólnionym człowieku	30
1.7.2.2. Bezpodmiotowe zdania z bezokolicznikiem i celownikiem (nacechowane modalnie)	31
1.7.3. Bezpodmiotowe zdania z bezokolicznikiem w funkcji podmiotu	34
1.7.3.1. Bezokolicznikowe wypowiedzenie o uogólnionym człowieku	34
1.7.3.2. Bezokolicznikowe wypowiedzenie z modyfikatorem przymysłkowym lub przymkowym	37
1.7.3.3. Bezokolicznikowe wypowiedzenie z modyfikatorem modalnym	39
1.8. Struktury bierne	41
1.8.1. Zdania bezpodmiotowe z imiesłowem biernym w funkcji czynnego orzeczenia	41
1.8.2. Zdania bierne z się	42
2. Brak pełnego orzeczenia czasownikowego	45
2.1. Forma przypadkowa orzecznika	46

2.1.1. Opozycja mianownik : narzędnik	46
2.1.2. Orzecznik dopełniaczowy	48
2.1.3. Wyrażenie przymkowe	50
2.1.4. Wyrażenie porównawcze	53
2.2. Łącznik	54
2.2.1. Łącznik <i>być</i>	54
2.2.2. Łącznik <i>mieć</i>	55
2.3. Orzekające konstrukcje nieczasownikowe	59
2.3.1. Rzeczownikowe	60
2.3.2. Przymiotne	60
2.3.3. Inne	62
3. Wnioski	62
III. Grupa czasownikowa: związki z okolicznikiem	66
1. Okolicznik jako kategoria ogólna	66
2. Okoliczniki jako szczegółowe kategorie semantyczne	68
2.1. Okolicznik czasu kazualny	68
2.1.1. Dopełniacz czasu	68
2.1.2. Biernik – mianownik	69
2.1.2.1. Historia okolicznika typu <i>rok temu</i>	69
2.1.3. Narzędnik jako okolicznik czasu	77
2.1.4. Miejscownik jako okolicznik czasu	78
2.2. Okolicznik czasu przysłówkowy	79
2.3. Okolicznik czasu przymkowy	79
2.4. Przysłówki czasu a spójniki hipotaktyczne	81
3. Okolicznik miejsca	82
3.1. Okolicznik miejsca kazualny	82
3.2. Okolicznik miejsca przymkowy, przysłowny	83
4. Okolicznik miary	84
4.1. Okolicznik miary: wyrażenie przymkowe	84
4.2. Okolicznik miary przysłówkowy i inne	85
5. Okolicznik sposobu, przyczyny, celu, warunku, przyzwolenia i inne	86
5.1. Formy kazualne	86
5.2. Wyrażenia przymkowe	87
5.2.1. Wyrażenia homonimiczne dla okolicznika celu i przyczyny	88
5.2.2. Synonimiczne wyrażenia przymkowe dla okolicznika warunku	88
5.3. Załączki wypowiedzi hipotaktycznych	89
6. Wnioski	91
IV. Grupa czasownikowa: związek z dopełnieniem	93
1. Dopełnienie jako kategoria ogólna	93
1.1. Próby podejścia w opisach	94
2. Dopełnienie kazualne	95
2.1. Przekształcanie się dopełniacza w inne kazualne dopełnienie	95
2.2. Przekształcanie się celownika w inne kazualne dopełnienie	96
2.3. Przekształcanie się biernika w inne kazualne dopełnienie	97
2.4. Przekształcanie się narzędnika w inne kazualne dopełnienie	100
3. Dopełnienie kazualne przekształcone w wyrażenie przymkowe	101
3.1. Dopełniacz jako forma wyjściowa	101
3.2. Biernik jako forma wyjściowa	102
3.3. Celownik jako forma wyjściowa	104
3.4. Narzędnik jako forma wyjściowa	105
4. Dopełnienie wyrażone analitycznie przekształca się w inne wyrażenie przymkowe	106

4.1. Wyrażenie przyimkowe z dopełniaczem jako punkt wyjścia zmiany	107
4.2. Wyrażenie przyimkowe z biernikiem jako punkt wyjścia zmiany	108
4.3. Wyrażenie przyimkowe z celownikiem jako punkt wyjścia zmiany	111
4.4. Wyrażenie przyimkowe z narzędnikiem jako punkt wyjścia zmiany	112
4.5. Wyrażenie przyimkowe z miejscownikiem jako punkt wyjścia zmiany	112
5. Wyrażenie przyimkowe przekształcone w kazualne	113
5.1. Wyrażenie przyimkowe z dopełniaczem przekształcone w kazus	114
5.2. Wyrażenie przyimkowe z biernikiem przekształcone w kazus	114
5.3. Wyrażenie przyimkowe z celownikiem przekształcone w kazus	115
5.4. Wyrażenie przyimkowe z narzędnikiem przekształcone w kazus	115
5.5. Wyrażenie przyimkowe z miejscownikiem przekształcone w kazus	115
6. Wnioski	116
6.1. Podsumowanie	116
6.2. Próba uporządkowania tendencji rozwojowych grupy werbalnej z dopełnieniem	118
V. Grupa imienna: związek z przydawką	122
1. Realizacje formalne i funkcje semantyczne	122
1.1. Forma	122
1.2. Funkcja semantyczna	122
2. Określanie ilości	123
2.1. Składnia liczebnika	123
2.2. Nieokreśloność ilości	124
3. Jakość	125
3.1. Nieokreśloność jakości	125
3.2. Inne charakterystyki jakości	127
3.3. Posesywność i jakość	128
4. Potencjalne przejście do struktur zdania złożonego	130
4.1. Wprowadzanie metainformacji	130
4.1.1. Nazwa własna w grupie imiennej: antepozycja	130
4.1.2. Nazwa własna w grupie imiennej: postpozycja	133
4.1.2.1. Wyrażenia: <i>na imię, imieniem, nazwiskiem</i> itp.	133
4.1.3. Formy potencjalnej złożoności	136
4.2. Formy absolutne	137
4.2.1. Imiesłów nieodmienny	137
4.2.2. Bezokolicznik	139
4.2.2.1. Bezokolicznik w funkcji orzeczenia	139
5. Wnioski	141
VI. Złożone konstrukcje zdaniowe	143
1. Dwojakie pochodzenie konstrukcji złożonych	143
1.1. Sąd o dziedzictwie przedpolskim	143
1.2. Dziedzictwo przejęte z przedpiśmiennej polszczyzny	144
2. Istota i stopnie integralności elementów złożonej struktury składniowej	146
3. Integralność pełna	147
3.1. Wykładniki formalne	147
3.1.1. Narzędnik i warianty	147
3.2. Wtórność konstrukcji zwanej <i>accusativus cum infinitivo</i>	152
3.3. Znaczenie czasownika	153
4. Leksykalne wykładniki integralności	158
4.1. Składniki dodatkowe, partykuły, przysłówki modalne i inne załączki spójników	158
5. Integralność korelacji	162
5.1. Wykształcanie się wykładników korelacji	162

5.1.1. Korelacja strukturalnie regularna z archaicznymi wskaźnikami zespolenia	163
5.2. Korelacja nieregularna	164
5.2.1. Korelacja nieregularna nieparzysta: anaforyczna, antycypująca podmiot lub dopełnienie	164
5.2.2. Korelacja nieregularna semantycznie i formalnie	167
5.2.3. Nieregularne skorelowanie zdań względnych	167
5.2.3.1. Zaimek względny w postaci niezależnej	168
5.2.3.2. Zaimek względny w postaci zależnej	172
5.2.3.3. Pokrewieństwo nieregularności skorelowania zdań względnych z korelacją nieparzystą	172
5.2.4. Korelacja nieregularna z powodu nadmiaru wskaźnika zespolenia	174
6. Wnioski	175
VII. Wypowiedzenia nacechowane modalnie	178
1. Nacechowanie modalne źródłem złożoności struktury składniowej	178
1.1. Ułomność środków morfologicznych	178
1.2. Leksykalne sygnały modalności	179
2. Wypowiedzenie rozkazujące, proszące	180
2.1. Leksykalizacja członu hipotaktycznego	180
2.2. Gramatyzacja członu leksykalnego	183
2.3. Składniowy charakter polskiego modusu imperatywnego	185
3. Wypowiedzenia pytające a alternatywa	186
3.1. Wypowiedzenie pytające o rozstrzygnięcie	187
3.2. Fakultatywna obecność partykuły czy	187
3.3. Retoryczne pytanie o rozstrzygnięcie a jego odpowiedź	189
3.4. Znak zapytania i ekwiwalenty	192
4. Modalność okresu warunkowego	193
4.1. Pokrewieństwo semantyczne z innymi modalnie nacechowanymi strukturami	193
4.2. Wykładniki otwartej możliwości oglądane z perspektywy historycznej	195
4.2.1. Wykładniki leksykalne	196
4.2.2. Wykładniki morfologiczne	196
4.3. Homonimiczność wykładników modalności	196
4.3.1. Wyodrębnianie się spójników warunkowych	196
4.3.1.1. <i>acz, -li, jeśli, -by</i>	196
4.3.1.2. <i>alż, jedno, by jedno, byle, chyba, wyjąwszy, oprócz</i>	198
4.3.1.3. zaimki pytajne: <i>gdy, kiedy, jak(o), gdzie, ile, zali</i> itp.	199
4.4. Szczątkowe ślady bezspójnikowości	201
5. Modalność wypowiedzenia intensjonalnego	203
6. Wnioski	205
VIII. Wypowiedzenie zestawione	206
1. Odmiany zestawień	206
1.1. Odtwarzanie tekstu i nazwy konotujące odtwarzanie	206
1.2. Sposoby odtwarzania	207
2. Odtwarzanie hipotaktyczne	207
2.1. Zdanie dopełnieniowe i podmiotowe	207
2.2. Zdanie konsytuacyjne	208
3. Zestawienie z cytatem	209
3.1. Odtwarzanie tekstu przytoczonego na przykładzie Kazań gnieźnieńskich	210
3.1.1. Reprodukacja pełna tekstu osób trzecich: akty wykonawcze i niewykonawcze	211
3.1.2. Reprodukacja pozorna tekstu własnego	215

3.2. Wnioski z materiału Kazań gnieźnieńskich	217
4. Kontaminacja hipotaksy i wypowiedzenia zestawionego	219
5. Uwagi wtrącone, nawiasowe a zestawianie fragmentów tekstu przycinanego	220
6. Wnioski	221
IX. Wypowiedzenie dwukrotnie złożone: parataktycznie i hipotaktycznie	223
1. Opozycja parataksy i hipotaksy	223
1.1. Sygnały leksykalne	223
1.2. Bezspójnikowość	224
1.3. Bezspójnikowość jako stan przejściowy	226
2. Dostrzegalne kierunki ewolucji parataksy i hipotaksy	226
3. Starzenie się i wymieranie wskaźników zespolenia	227
3.1. Starzenie się spójników <i>alīc, aliści, aliż, je(d)no, wszak, an, ano</i> itp.	228
3.2. Archaiczne warianty wskaźników zespolenia (<i>e)že(by), gdaż, -kol(i)wie(k)</i>)	231
3.3. Starzenie się zaimkowych i przysłówkowych wskaźników zespolenia względego	233
3.3.1. <i>Jen(že), jedy, jele</i>	234
3.3.2. <i>Co, który (ktory)</i>	235
3.3.3. <i>Jako, kako, poko</i>	236
4. Odnawianie wskaźników zespolenia	237
4.1. Łączenie wskaźnika z partykułą lub z innym spójnikiem	237
4.1.1. Partykuła <i>-ć(c)</i>	238
4.1.2. Partykuła <i>-by</i>	239
4.2. Łączenie spójników w zestawieniu skorelowanym	240
4.3. Siatka homonimii spójników	242
5. Polskie odpowiedniki łacińskich konstrukcji integralnie złożonych	243
5.1. Imiesłowy równoważnik zdania i jego synonimy	243
6. Wnioski	245
X. Wnioski	246
1. Wnioski szczegółowe z wewnętrznej historii polskiej składni	246
1.1. Związek między podmiotem a orzeczeniem w świetle historii	246
1.2. Modyfikacje predykatu i ich tendencje rozwojowe	247
1.3. Kierunki zmian składni z obiektem	248
1.4. Historia grupy imiennej	250
1.5. Ewolucja i rodzaje złożoności wypowiedzenia	250
1.6. Rozwój konstrukcji nacechowanych modalnie	251
1.7. Rozwijanie konstrukcji zestawionych	251
1.8. Konkurencja parataksy i hipotaksy	252
2. Zagadnienia historii zewnętrznej	253
2.1. Historia składni polskiej oglądana wiekami	253
2.2. Historia składni na tle historii języka i narodu	254
3. Wnioski ogólne dla teorii zmiany językowej	257
Zusammenfassung	259
Bibliografia źródeł	263
Bibliografia opracowań	270
Indeks wyrazów pełniących funkcje syntaktyczne	275
Indeks rzeczowy	282